

Ольга Ямборко: «Кожен образ Миколайчука – це його самотійні відповіді на ключові для нас питання»

Ольга Ямборко – українська художниця текстилю, кандидат мистецтвознавства, громадська діячка. Закінчила Львівську національну академію мистецтв. Засновниця культурно-мистецького фестивалю «СвоєРідне-fest», представляє неформальну громадську ініціативу «Гроно». Активна популяризаторка таланту Івана Миколайчука.

Запитувала Лариса Брюховецька

– 15 червня минає 81 рік з дня народження Івана Миколайчука. У нас в редакції висить чудовий гобелен, який ви вже давненько подарували Національному університету «Києво-Могилянська академія». Відвідувачі з цікавістю оглядають цей портрет. І в нас він створює відповідну ауру. Розкажіть про мотивацію, що спонукала вас створити це мистецьке диво?

– Гобелен «Іван Миколайчук: Посвята» (2002) став моєю дипломною роботою у Львівській національній академії мистецтв, де я навчалася на відділенні художнього текстилю. Кіно завжди було і досі залишається моєю пристрастю, навчання у Львові тільки утвердило її завдяки програмі кінофестивалів, які свого часу проводив «Галицький центр кіномистецтва». До українського ж кіно я прийшла через пісні Володимира Івасюка, на яких виросла, а в студентському колі потрапила у середовище ентузіастів цієї теми. Одна з подруг-старшокурсниць обрала для своєї дипломної роботи творчість Володимира Івасюка, разом ми неодноразово мандрували на Вишничину, де зародилась славновісна «Смерічка» – колектив, який на увесь світ прославив «Червону руту» та інші композиції Володимира Івасюка і Левка Дутківського. У цих мандрах було б гріхом для кіномана оминати Чорторию – рідне село Івана Миколайчука, розташоване між Чернівцями та Вишницею. Там, у Чорторії, в музеї-садибі Івана Миколайчука застала ще його маму п. Катрину, познайомилась із старшою сестрою Фрозиною, а вже згодом з дружиною Марією Миколайчук і племінником – нині доглядачем музею Михайлом Грицюком. У Вишниці довелося зустріти очевидців-учасників зйомок масових сцен фільму «Білий птах з чорною ознакою». Ці студентські мандри, що вилились у сталу традицію моїх літніх вакацій й водночас перші польові дослідження, називаю «знайомством з витоками наживо».

Художниця і мистецтвознавиця Ольга Ямборко.

Вони пролягли також через Косівщину та Верховинщину. Тут уже відбулось органічне занурення у світ «Тіней забутих предків» – від Споднянського базару біля Косова, Музею «Хата-гражда», Літературно-меморіального музею Івана Франка і церкви у Криворівні до карпатських панорам, що відкриваються гостинцем з Косова до Верховини, з центральної вулиці Верховини та гори Магурки.

На такому тлі, паралельно відбувалось особисте знайомство з «Кіно-Театром». Після зникнення у 1992 році популярного українського часопису «Новини кіноекрану», за яким я ще школяркою «полювала» у кіосках рідного Моршина, несподівана «зустріч» з «Кіно-Театром» на прилавку одного із львівських поштамтів була захопленням, що надихнуло навіть написати у його редакцію, а згодом і відвідати її у Києві. Пригадую, як ви спонукали мене друкуватися в журналі та досліджувати українське кіно. Добраю підставою для цього було хрестоматійне видання «Поетичне кіно: заборонена школа» (2001), здійснене редакцією «Кіно-Театру». Відтоді така співпраця тільки зміцніла. Це не могло пройти повз мої студії у Львівській національній академії мистецтв, та й загалом, як тепер розумію, надало їм змісту і мети. Своєрідним заспівом дипломної роботи стали виступи на студентських конференціях, присвячені українському поетичному кіно.

Далі був пошук теми диплому. У художників диплом має три складники: роботу в матеріалі, її проектну частину і записку, у якій обумовлюється вибір теми і її вирішення. Мені не хотілося бути в тренді абстрактних форм та образів. З відстані часу, можу стверджувати, що це виявилось моєю творчою натурою. Я шукала справжності і водночас жанрово тяжіла до портрета. Але портрет без реального прототипу – це узагальнення без характеру. Такий образ

Майстер-клас «Розмалюй "Тіні..."» у Моршинській школі-ліцеї у рамках першого «СвоєРідне-fest» до 75-річчя Івана Миколайчука. Моршин. Квітень, 2016.

штучний. Відтак, у синергії описаних мандрів, захоплень, відкриттів, виникла ідея присвятити свій підсумок навчання у Львівській національній академії мистецтв українському кіно, його душі – Іванові Миколайчуку. Після захисту, кращої домівки для гобелену, ніж кабінет 216 у першому корпусі НаУКМА по вул. Сковороди, 2 годі було й увияти! – *Шанувальників Івана Миколайчука є чимало, а таких, як ви, хто організовує ювілейні заходи, у передачі пам'яті про нього наступним поколінням, не так і багато. Розкажіть про свято з нагоди 75-річчя Миколайчука, яке в 2016-му році ви організували в Моршині?*

– За підсумками подій 2016 року можу із впевненістю стверджувати, що Іван Миколайчук для мене у житті став Музою. «СвоєРідне-fest» виявився моїм першим організаційним досвідом, який реалізую з одностудійцями Марією Мартин та сім'єю Малецьких (неформальна громадська ініціатива «Гроно») та місцевою владою або адміністраціями гострових майданчиків фестивалю. Спершу виникла думка у рідному Моршині провести ретроспективу фільмів Івана Миколайчука до його 75-річчя. Вже у процесі програма розширилась до формату фестивалю. Загальна його назва «СвоєРідне-fest», але щороку він має інші теми та назви. Отож «СвоєРідне-fest» 2016 року має назву «Іванові згарди». Позаяк Моршин є містом-курортом, фестиваль априорі набув масштабу всеукраїнського, крім того, в ньому безпосередньо взяли участь гості з інших областей України. Щиро вдячна п. Марії Миколайчук за її інтерес та бажання відвідати фестиваль. На жаль, не склалось. Але ця привітність і відгук мали неабияке значення для нас як організаторів, надихнули та утвердили нас. Вдячна також редакції журналу «Кіно-Театр» та вам, пані Ларисо, за активну участь у нашому фестивалі. Кожен день програми цього першого «СвоєРідне-fest» відбувався під гаслами: «Згарда незабутих», «Згарда Білого птаха», «Лицарська згарда», «Згарда роду», що слугували тематичною основою формування відповідних заходів, завданням яких було пізнання себе, свого рідного через призму творчості Івана Миколайчука.

Приміром, була у нас фотовиставка «Вавилон ХХ: історія громади Моршина», що нині переросла у історико-краєзнавчий науково-популярний проект, наступними кроками реалізації якого стали краєзнавча конференція, залучення до польових досліджень у Моршині фахівців «Локальної історії». Наразі мріємо видати альбом про життя моршинської громади у першій половині ХХ ст. Адже Моршин більш відомий як курорт і побуває думка, що все тут формувалося довкола нього. Натомість, Моршин мав свою сильну сільську громаду, активних учасників національно-визвольних змагань 1910–1940-х рр., у 1980-х – на початку 1990-х рр. тут жив і похований останній Крайовий провідник ОУН у підрадянській Україні, дисидент, поет Зеновій Красівський.

Наведу ще один приклад. Під час фестивалю ми намагались реанімувати класичний показ художніх фільмів з плівки. Адже у Моршині маємо ще таку унікальну можливість – у нас зберігся єдиний на всю Львівську область кінопроектор. Треба сказати, що на початок 1990-х рр. у Моршині на 6 тис. мешканців та кілька тисяч відпочивальників припадало не менше п'яти облаштованих кінозалів. Завдяки Львівському кінофонду нам вдалося показати основну частину фестивальної кінопрограми за класичною технологією («Тіні забутих предків», «Білий птах з чорною ознакою», «Захар Беркут», «Пропала грамота»). Звісно, це засвідчило, що тут є над чим працювати: кінозал, а особливо кіноекран потребують модернізації. Дуже хотілося б зберегти у Моршині класичний кінотеатр. Сьогодні це потенційний «туристичний магніт», адже гурманний інтерес до кіно, у т.ч. аналогового зразка, в суспільстві існує.

Про силу кіно. В буквальному сенсі довелося у цьому переувідчити під час фестивалю. Особливо цікаво було спостерігати за аудиторією глядачів до, під час та після перегляду «Пропалої грамоти» – фільм зворушив людей, вони

Фрагмент фотовиставки «Іванові згарди» під час фестивалю «Іванова Криворівня». Музей «Хата-гражда», с. Криворівня. 2021.

Іванові зґарди

7-10
липеня
Моршин

виходили з кінозали дещо спантеличеними, адже ця, на перший погляд, комедія, змусила їх неабияк замислитись. Цікавий результат дала співпраця з Тисменицьким оркестром народної музики Олега Камінського, який відкривав перший «СвоєРідне-fest». Не секрет, що музика у житті та творчості Івана Миколайчука посідала особливе значення. Тож оминати цю обставину ми не могли. Знайти колектив із солістами-цимбалістами на теренах Стрийщини і Львівщини виявилось непросто, пошуки привели нас на Івано-Франківщину. Спільно з керівником Тисменицького оркестру Володимиром Шотурмою ми створили нову концертну програму з композицій, які звучали у фільмах за участю Івана Миколайчука. Це була цікава робота як для організаторів, так і для самих музикантів. Результат замилював мешканців та гостей Моршина.

Таким чином, фестиваль перетворився на культурно-мистецьку подію, у якій поєдналися кіноретроспектива, концертні програми, всеукраїнські художні конкурси, фото-виставки і виставки дитячого малюнка, народних майстрів, круглий стіл, лекторії, майстер-класи, книжкова толока. Правдивою окрасою першого «СвоєРідне-fest» стала вистава «Небилиці про Івана» Львівського театру імені Марії Заньковецької.

Закономірно, що фестиваль такого типу було натхнення повторити. Тож, у 2021 році «СвоєРідне-fest» відбувся уже вп'яте. Певною традицією стало розпочинати його «на Івана» 7 липня, а завершальним акордом «СвоєРідне-fest», де б він не відбувався, є садіння символічного дерева – яблуні. Можна сказати, ми створили «своєрідний» всеукраїнський яблуневий сад, зокрема фестивалні яблуньки нині ростуть у парку курорту Моршин, біля садиби (нині краєзнавчий музей «Верховина») Євгена Олесницького у Стрию, біля Музею «Хата-гражда», де знімали «Тіні забутих предків» у с. Криворівня, у «Шевченківському гаю» – Музеї народної архітектури і побуту у Львові імені Климентія Шептицького.

– Ви шановуєте пам'ять Івана Миколайчука кожного року. Розкажіть детальніше про це.

– Намагаємось, але не завжди це вдається. Зокрема, 15 червня 2017 року певним промотором другого «СвоєРідне-fest» на Стрийщині слугувало відкриття фотовиставки «Іванові зґарди», присвяченої життю та творчості Івана Миколайчука. Третій «СвоєРідне-fest» 2018 року під тематичною назвою «Береги» відбувався у виставкових залах Стрийського краєзнавчого музею «Верховина» у форматі низки експозицій, лекторію та майстер-класу. На відкритті експозиції згадали Івана Миколайчука як натхненника нашого фестивалю. Наступний «СвоєРідний-fest» був

дуже камерним і відкрився 15 червня виставкою «Іванові зґарди» у символічному місці – музеї «Хата-гражда» у Криворівні. А вже ювілейного 2021 року, до 80-річчя Івана Миколайчука «СвоєРідне-fest», разом із музеєм «Хата-гражда», громадою с. Криворівня, Верховинською РДА, був організатором програми «Іванова Криворівня». Далі 8 липня стартувала одноденна програма «Коло Миколайчука» у Музеї народної архітектури і побуту у Львові імені Климентія Шептицького, після чого ми представили фотовиставку «Іванові зґарди» у бібліотеці м. Винники.

– Свої думки з приводу творчості Івана Миколайчука ви неодноразово висловлювали у статтях. Що найбільше цікавить у цій темі? Чи збираєтесь продовжувати свої дослідження?

– Миколайчук був українцем сквородинського типу – напрочуд самодостатнім та органічним у цій своїй ідентичності, тим він видозмінював світ довкола себе. Приміром, «Пропала грамота». Цей фільм досі неперевершений в українській сучасній культурі та авторитетний у сенсі патріотичного виховання. Іван Миколайчук дуже майстерно своїм козаком Василем похитнув російський «шароварний» міф про Козаччину. Чи не кожен образ Миколайчука у кіно та в сценарній творчості – його самостійні відповіді на різні ключові для нас питання.

На мою думку, його творчість є продовженням того континууму культурних архетипів, до яких належать Тарас Шевченко, Олександр Довженко. Це більше, ніж класики української культури. Передусім з цієї точки зору мене цікавить Іван Миколайчук та загалом його час і середовище.

– Як на вашу думку, чому творчість Івана Миколайчука для українців завжди залишається актуальною?

– Тому що Іван Миколайчук – це про нас і це більше за нас самих. Миколайчук – українська космологія, а його творчість – шанс зазирнути у себе, пізнати себе у цілісності та єдності.

9 квітня, 2022, Моршин

Презентація книжок серії «Бібліотека журналу "Кіно-Театр"» під час відзначення 75-річчя Івана Миколайчука. Моршин, 2016.